

Čudoredno i pravno vrednovanje ženidbe u spisima svetih kapadocijskih naučitelja i svetog Epifanija

Stanislav KOS*

Sažetak

Djelatnost velikih Kapadočana odvijala se je u četvrtom stoljeću. Sveti Bazilije Veliki u nauku i u praksi zastupao je u nekim pitanjima pravnu nejednakost supruge i supruge s obzirom na ženidbena prava i ženidbene obveze. Sv. Grgur Nazijanski osuđuje pravnu nejednakost muža i žene, ističe naravno i vrhunaravno dostojanstvo žene. Sv. Grgur iz Nise je iz svojeg vlastitog iskustva upoznao ženidbene teškoće, ali dokazuje da ona nije nikakva smetnja za postignuće velikog stupnja kreposti. Sveti Epifanije koji je živio i djelovao u isto vrijeme, borio se za čestitost ženidbe protiv gnostika i enkratita koji su osuđivali ženidbu.

I. Sveti Bazilije Veliki

Sveti Bazilije, crkveni organizator, izvrstan bogoslovac (theologus eximius), otac istočnog monaštva i obnovitelj bogoslužja, rođen je u Cezareji Kapadocijskoj oko 330. godine. Godine 370. naslijedio je Euzebija u biskupstvu i svojom je djelatnošću stekao velik ugled na Istoku. Tri njegova pisma, i to 188., 199. i 217. — koja se nazivaju kanonskima, prihvaćena su u Istočnoj Crkvi kao zakoni. Umro je 379. godine. U drugim svojim spisima piše prigodice i o ženidbi, skuplja odredbe o njoj i donosi nove odredbe¹.

1. Ženidba je dobra

Bog je, gledajući krhkost ljudske naravi i pobrinuvši se za nju, rasporedio život ljudi u dvije vrste života: ženidbeni i djevičanski, da onaj koji ne može izdržati borbu za djevičanstvo sebi pridruži ženu². Sam Bog je Začetnik zajedništva ženidbenog života³.

* Dr. sc. Stanislav Kos, Teološki studij Družbe Isusove, Zagreb (afiliran Teološkom fakultetu PUG u Rimu).

1 Usp. J. QUASTEN, *Patrologia II*, str. 213–247; A. A., F. CAYRÉ, *Patrologie et Histoire de la Théologie*, Tome premier, livres I et II, Desclée & Cie, Paris, Tournai, Rome, 1953, 449–472.

2 Usp. S. BASILIUS, *Sermo de renuntiatione saeculi*, br. 1, MG 31, 627–628.

3 Usp. Isti, *Homilia in martyrem Iulittam*, br. 6, st. 249–250.

Ženidba je sveza naravi, jaram nametnut po blagoslovu, spajanje onih koji su daleko jedan od drugoga⁴. Razdvajanje ženidbe po smrti nanosi bol koja nije manja od boli što bi se osjetila kad bi se naše tijelo rastrgalo na dvoje⁵. Zbog ovog prisnog sjedinjenja supruzi se potiču na uzajamno podnošenje svojih nedostataka⁶.

2. Ženidba u pravnom području

Ženidba je zakonito spajanje života; i tko god zakonito odabire ženidbu, sav svijet mu je otvoren⁷. Ženidba se ubraja u nagodbe (*pactum*)⁸.

Bludnost (*fornicatio*) nije ženidba, a niti je početak ženidbe. Zato, ako je moguće, oni koji su se bludnošću povezali neka se rastave, i to će biti najbolje. Međutim, ako svakako hoće ženidbu, neka im se nametne kazna za bludnost i neka se ne razdvajaju da se nešto gore ne dogodi⁹.

2.1. Privola koja se traži za sklapanje ženidbe.

Iako su oboje slobodni, samim tjelesnim združenjem (*per concubitum*) ne postaju supruzi.

Osobama koje su pravno ovisne o drugima, da bi ženidba vrijedila, potrebno je da na tu ženidbu pristanu i oni koji nad njima imaju vlast¹⁰.

Tko ugrabi (*rapit*) tuđu zaručnicu, ne smije biti primljen na pokoru prije nego što zaručnicu koju je oteo vrati vlasti onoga kojemu je od početka bila zaručena, ako je taj htjedne primiti ili odustati od nje. Onaj tko ugrabi nezaručenu, mora je vratiti onima koji se brinu za djevojku (*moderatoribus*); a ovi, ako je dotičnome žele predati, treba da utanače (*constituere*) ženidbu; a ako to otklone (*renuerint*), ne smiju djevojku ni na što prisiljavati (*nequaquam vim inferre*)¹¹.

2.2. Neslaganje između Božjih zakona i ljudskih običaja. Božji je zakon utvrdio jednakost u ženidbenim stvarima: ljudski običaj u mnogočemu mužu daje prednost i izuzima ga od nekih zakona.

Za muževe i žene jednako vrijedi da ženidbu ne smiju raskinuti, osim zbog bludnosti. Običaj nije u skladu s tom odredbom jer ženama zapovijeda da zadrže muža preljubnika i onoga koji se ogriješi bludnošću¹². Jednako je i u slučaju udovice, koju Crkva hrani, ako se uda. Nju treba izbrisati iz popisa i podvrći pokori

4 Usp. Isti, Hom. in Hexaameron 7, br. 5, MG 29, 159–160.

5 Usp. Isti, Epistola 302, MG 32, 1049–1052; Epist. 160, br. 4, st. 627–628.

6 Usp. Isti, Hom. in Hexaameron 7, br. 5, MG 29, 159–160.

7 Usp. Isti, Hom. de ieiunio, br. 4, MG 31, 189–190; Sermo asceticus, br. 2, st. 871–872; Epist. 160, br. 5, MG 32, 627–628.

8 Usp. Isti, Epist. 199, can. 40, st. 727–730.

9 Usp. Isti, tamo, can. 26, st. 723–724.

10 Usp. Isti, tamo, can. 42, st. 729–730.

11 Usp. Isti, tamo, can. 22, st. 721–724.

12 Usp. Isti, Epist. 188, can. 9, st. 677–678.

(Usp. 1 Tm 5, 11–12), a mužu udovcu nije nametnut zakon, za njega je dovoljna kazna dvobračnika (digamus)¹³.

Žena čiji je muž odstupio i više se ne pojavljuje, bude li prije nego što je doznala za njegovu smrt stanovala zajedno s drugim, čini preljub¹⁴.

U slučaju muža kojega je žena napustila, treba razmotriti uzrok njezina napuštanja. Utvrdi li se da ga je bez razloga napustila, muž je vrijedan smilovanja (venia), a žena zaslužuje globu. Mužu će se dati dopuštenje da ostane u crkvenom zajedništvu¹⁵.

Prema suprugama vojnika koje su se, jer im se supruzi nisu vratili, udale, postupa se jednako kao i prema suprugama koje nisu čekale povratak svojih muževa putnika: no ipak, u ovoj se stvari dopušta neka milost, što je veća vjerojatnost smr- ti¹⁶.

2.3. Ženidbeni zakoni moraju se obdržavati.

Apostol koji dopušta drugu ženidbu kao ustuk požudi, neće da oni koji se žene krše zakon sklapajući ženidbu s nevjericima¹⁷.

Sv. Bazilije donosi dvije odredbe koje treba obdržavati: »Zato treba da znamo oboje: i ono što propisuje obvezatno pravo (quae sunt summi iuris) i ono što je u običaju, a u onome o čem nema odredbe u obvezatnom pravu, treba se držati oblika, koji je u predaji.«¹⁸

2.4. Kršitelji ženidbenih zakona kažnjavaju se.

Ženidba sa ženinom sestrom nevaljana je i ako netko pokuša sklopiti takvu ženidbu, ne smije se primiti u skup Crkve dokle god je u toj svezi; isto treba reći za ženidbu s muževim bratom¹⁹.

Tko ima ženu iz skvrnjenja neudane ženske osobe (stuprum), neka primi kaznu za bludnost (fornicationis poenam agnoscat)²⁰, ali će dotičnu smjeti imati za ženu²¹.

Tko se združuje s tuđom ženom, preljubnik je i ne prima se u zajedništvo prije nego istom kad prestane grijehiti²².

Žena koja živi s preljubnikom, uvijek je preljubnica²³.

13 Usp. Isti, Epist. 199, can. 24, st. 723–724.

14 Usp. Isti, tamo, can. 31, st. 727–728.

15 Usp. Isti, tamo, can. 35, st. 727–728.

16 Usp. Isti, tamo, can. 36, st. 727–728.

17 Usp. Isti, Epist. 160, br. 4, st. 627.

18 Isti, Epist. 188, can. 3, st. 671–672. (»Amphotera toivvyi eidevai hemas dei, kai ta tes akribeias kai ta tes syvtheias epesthai de epi tov me kata dexamevov tev akroteta to paradothevti typo«).

19 Usp. Isti, Epist. 160, br. 1–2, st. 623–624; Epist. 199, can. 23, st. 723–724.

20 Usp. Isti, tamo, can. 22, st. 721–724.

21 Usp. Isti, tamo, can. 25, st. 723–724.

22 Usp. Isti, tamo, can. 18, st. 719–720; Epist. 217, cann. 58–59, st. 797–798.

23 Usp. Isti, Epist. 199, can. 39, st. 727–728).

3. Svrhe ženidbe

3.1. Ženidba i stvaranje i rađanje djece. Sama čovjekova narav snažnim naletom usadene požude teži za stvaranjem i rađanjem djece²⁴. Zbog toga je ženidba od zamašne važnosti. Budući da čovjeku nije bilo dano ostati zauvijek na zemlji, Stvoritelj života je rađanjem ljudi dao mu trajnost (perpetuitas)²⁵.

3.2. Ženidba i požuda. Jedina razlika između dvije vrste kršćanskog života sastoji se u tome što su se monasi odrekli ženidbe, a oženjenomu i udatoj dovoljno je da im se opršta (condonetur) nesuzdržljivost (incontinentia) i udovoljavanje pohoti sa svojim suprugom²⁶. Brige i muke koje su povezane sa stvaranjem i rađanjem djece tako su teške da kad ne bi bilo požude, čovjek jedva da bi se dao na stvaranje i rađanje djece — stoga je užitek požude neka nagrada i poticaj za preuzimanje ženidbenih tereta²⁷. Onaj i ona koje samo pohota tjera u ženidbu, žele nedopuštenu ili zabranjenu ženidbu²⁸.

4. Ženidba i više vrednote

4.1. Zavjetovanje redovničkog života i ženidba. Zavjetovanje redovničkog života je duhovna ženidba, koja se ne može složiti (arcet) s tjelesnom ženidbom²⁹. No ipak se može dogoditi da netko tko je vezan ženidbom želi biti dionik zavjetovanog redovničkog života. Takvoga treba pitati ima li za to pristanak druge stranke. Ako se druga stranka ne slaže s tom njegovom ili njezinom željom, neka se stranka, koja je željna redovničkog života, utekne molitvama i postovima, da Bog svojom milošću navede stranku, koja se protivi, na pristanak³⁰.

4.2. Opis djevice. Djevica se odriče muža, stvaranja i rađanja djece i svijeta, da postigne da je Bog primi i da kod ljudi bude na dobru glasu³¹. Djevica je Kristova zaručnica, a zavjetovanje djevičanstva je nagodba (pactum)³². Blaženima se slave žene koje su zavjetovanjem djevičanstvo pretpostavile ženidbi³³ i uživajući već anđeosku slobodu svoje oči postojano i pozornom upiru u Božje lice³⁴.

24 Usp. Isti, Hom. in Hexaemeron 8, br. 5, MG 29, 177–178; Constitutiones monasticae, Prooem., br. 1, MG 31, 1323–1324.

25 Usp. Isti, Epist. 301, MG 32, 1047–1050.

26 Usp. Isti, Sermo de renunt. saeculi, brr. 1–2, MG 31, 629–630.

27 Usp. Isti, Const. monasticae, Prooem., br. 1, MG 31, 1323–1324.

28 Usp. Isti, Epist. 160, br. 5, MG 32, 627–628.

29 Usp. Isti, Sermo de renunt. saeculi, br. 2, MG 31, 629–630; Sermo asceticus, br. 2, st. 871–874; Const. monasticae, Prooem., br. 2, st. 1323–1324.

30 Usp. Isti, Regulac fusius tractatae, Interrogatio 12 Quomodo recipiendi sint qui connubio iunguntur, Responsio. st. 947–950. Kako treba primati one koji sklope ženidbu.

31 Usp. Isti, Epist. 289, MG 32, 1025–1026; Epist. 199, can. 18, st. 717–720.

32 Usp. Isti, Epist. 46 ad virginem lapsam, brr. 1–4, st. 369–378.

33 Usp. Isti, Epist. 207, br. 2, 761–762.

34 Usp. Isti, Sermo asceticus, br. 2, MG 31, 873–874.

Na zavjetovanje djevičanstva primaju se samo one koje su navršile šesnaestu godinu života, zrele za prosuđivanje svojih stvari (*ratiocinationum suarum arbitrae*), dugo ispitivane (*examinatae*), prokušane (*probatae*) i ustrajale, i ako su postojano molile da budu primljene³⁵.

Zavjetovane djevice ne mogu valjano sklopiti ženidbu³⁶. No sv. Bazilije smatra da djevicu koja je u krivovjerju zavjetovala djevičanstvo, pa poslije sklopila ženidbu, ne treba osuditi jer »što god Zakon veli, govori onima pod Zakonom« (Rim 3, 19), a one koje nisu bile pod Kristovim bremenom, ne priznaju ni Gospodinove zakone³⁷, tj. kao da se nisu zavjetovale.

Protiv zavjetovanih djevoja, koje pobijedene tjelesnim pohotama poništiše svoje ugovore, sv. Bazilije primjenjuje strožu stegu od stege koja se je tada uobičajeno primjenjivala. Prema običaju takve su se nakon godine dana primale u zajedništvo u kojemu se je rasuđivao njihov slučaj onako kako se je postupalo prema dvo-bračnicima. Ali ako je nevjerna udovica bila podvrgnuta najstrožem sudu, kao ona koja se je Kristu iznevjerila (Usp. 1 Tm 5, 11–12), što onda treba misliti o djevici koja je Kristova zaručnica i sveta posuda posvećena Gospodinu? Udovištvo je niže od djevičanstva i prijestup udovice mnogo je manji od prijestupa djevice. Nevjerna udovica osuđuje se kao pokvarena sluškinja, dok je djevica podložna sudu za preljubnice³⁸.

4.3. *Ženidba i nastojanje oko kreposnog života.* Nastojanje oko kreposnog života u ženidbi ne samo da je moguće nego je to prava obveza supruga. Blagovijest spasenja navještena je ne samo monasima nego svim ljudima. Svima je rečeno: 'Dođe li tko k meni, a ne mrzi svog oca i majku, ženu i djecu, braću i sestre, pa i sam svoj život, ne može biti moj učenik' (Lk 14, 6). »Ne budi lijen, ti, koji si izabrao društvo žene, kao da ti je slobodno prigrliti svijet. Jer tebi je potrebno više napora i veća brižljivost (*custodia*) za zadobiješ spasenje.«³⁹ Supruzi se moraju posvetiti molitvi i postu⁴⁰. Sv. Naučitelj u jednom pismu u kojemu tješi Maksima prigodom smrti njegove supruge piše: »Oboje ste se u svojoj bogoljubnosti tako slagali, kao što se u ogledalu odražuje jednak lik... Malo ima muževa, koje su ljudi u njihovu životu smatrali sretnima, a da su uživali zajedništvo dobre supruge... Poznavao sam mnogo njih koji su razrješenje neskladne ženidbe prigrlili kao odlaganje tereta iako je sama ženidba utjeha zbog smrti.«⁴¹

35 Usp. Isti, Epist. 199, can. 18, MG 32, 719–720.

36 Usp. Isti, Epist. 188, can. 6, st. 473–474. Zavjetovanje djevičanstva u krivovjerju ne sprječava sklapanje ženidbe. (Usp. Isti, Epist. 199, can. 18, st. 717–718; can. 20, st. 719–722).

37 Usp. Isti, tamo, can. 20, st. 719–720.

38 Usp. Isti, tamo, can. 18, st. 717–720; Epist. 217, can. 60, st. 797–800; Epist. 46, brr. 1. 3, st. 369–374.

39 Isti, Sermo de renunt. saeculi, br. 1, MG 31, 627–628.

40 Usp. Isti, Const. monasticae, gl. 1, br. 2, st. 1327–1330; Hom. in Ps. 45, br. 8, MG 29, 429–430.

41 Usp. Isti, Epist. 301, MG 32, 1047–1050.

5. *Ženidbene sjene*

Ženidba, stvaranje i rađanje djece stvarnost je smrtnog života⁴². Ženidba ima više muka i nevolja nego ugodnosti; stvara neplodnost, udovištvo, gubitak potomstva (orbitas) i oskvrnjenje⁴³.

Malobrojnima od onih koji su se slavili kao sretni, bilo je dano da uživaju u društvu dobre žene⁴⁴.

Ženidba je kao klupko (cumulus) okova svijeta, a tko želi biti slobodan od tih okova, bježi od ženidbe kao od neke zamke (pedica)⁴⁵.

Oženjeni i udate lakše zanemare brigu za nebeske stvari⁴⁶, kao oni koji su se smjestili usred stupica i područja buntovničkih vlasti; pred očima imaju poticaje na grijeh, a neuredne požude tjeraju sva njihova sjetila da danonoćno čeznu za onim što je grješno⁴⁷.

6. *Ponovno sklapanje ženidbe*

Udovica koja je slobodna (quae sui potestatem habet) može besprijeckorno sklopiti ženidbu u Gospodinu⁴⁸.

Udovica sluškinja (ancilla), željna druge ženidbe, koja se zbog stida ustručava sklopiti i pribjegne himbenoj otmici, nije se mnogo ogriješila (non multum lapsa est) i ne treba je zbog toga optužiti, nego neka joj se dade oprost (venia conceditur) ako dobije gospodarev pristanak⁴⁹.

Udovicu koja se nalazi u popisu, a to je ona koja je starija od šezdeset godina i koju Crkva uzdržava, Apostol je osudio — ako se uda, treba ju prezreti i neće biti dostojna dobrobiti zajedništva, dokle god ne odustane od opakosti nečistoće. Ako je neka udovica mlađa od šezdeset godina uvrštena u popis i iznevjerila se, naša je krivnja, a ne njezina⁵⁰.

Udovcu nije nametnut nikakav zakon — ako se oženi, nameće mu se kazna dvobračnika. Dvobračnici su isključeni iz crkvenih služba⁵¹.

Druga ženidba je ustuk bludnosti⁵².

Sv. Bazilije odvrća od sklapanja druge ženidbe ističući primjer grlice koja, odvojivši se od 'supruga', nikada ne ulazi u društvo s drugim⁵³. Često se događa da otac zbog druge ženidbe zaboravlja na djecu iz prve ženidbe⁵⁴.

42 Usp. Isti, Hom. in Hexaameron 11, br. 11, SC 160, 256–259 (MG 29, 159–160.).

43 Usp. Isti, Hom. in Ps. 33, br. 7, MG 29, 367–368; Hom. in sacrum baptisma, br. 7, MG 31, 441–442.

44 Usp. Isti, Epist. 301, MG 32, 1047–1050.

45 Usp. Isti, Const. monasticae, Prooem., br. 2, MG 31, 1323–1324.

46 Usp. Isti, Sermo de renunt. saeculi, br. 2, st. 629–630.

47 Usp. Isti, tamo.

48 Usp. Isti, Epist. 199, can. 41, MG 32, 729–730.

49 Usp. Isti, Epist. 217, can. 53, st. 795–796; Epist. 199, can. 30, st. 725–726.

50 Usp. Isti, tamo, can. 24, st. 723–724.

51 Usp. Isti, Epist. 188, can. 12, st. 681–682.

52 Usp. Isti, Epist. 160, br. 4, st. 627–628.

53 Usp. Isti, Hom. in Hexaameron 8, br. 6, SC 160, 256–259; MG 29, 177–178.

54 Usp. Isti, Hom. in Hexaameron 9, br. 4, SC 160, 256–259; MG 29, 197–198.

Žena koju je muž izbacio mora ostati napuštena i dok je muž živ, ne može sklopiti drugu ženidbu⁵⁵. Muž kojega žena napusti, ako uzme drugu ženu, vrijedan je smilovanja (*venia*) i žena koja s njim stanuje ne osuđuje se, ako je inače slobodna za sklapanje ženidbe⁵⁶.

Sv. Bazilije ne priznaje neograničeno dopuštenje sklapanja nove ženidbe, nego se već za drugu ženidbu, premda je jednostavno dopuštena, daje određena pokora⁵⁷.

Za trobračnost (*trigamia*) nema zakona, tako da se po zakonu treća ženidba ne sklapa. Iako takvu ženidbu sv. Naučitelj smatra gnjusobom (*inquinamentum*), ne podlaže je javnim osudama jer ona je ipak rješenje koje je manje zločesto od razvratne bludnosti⁵⁸. Oni koji prekorače mjeru dvobračnosti nisu vrijedni naziva supruga i supruge; ipak ih Crkva ne odbacuje posvema i ne traži da se rastave⁵⁹. Kada se kaže da Crkva takve ne podlaže javnim osudama, to znači da za takve nema kanona kojima bi se mogli prisiliti na pokoru, nego samo postoje običaji koji traže pokoru od onih koji se češće žene.

Mnogoženstvo (*poligamija*) je grijeh koji je teži od bludnosti i podložna je javnoj pokori⁶⁰.

Što sv. Bazilije razumije pod nazivom mnogoženstva? Balsamon misli da je to svaka ženidba koja prekorači granice trobračnosti⁶¹.

Komentator pisama u izdanju Migne misli da se već i trobračnost ubraja u mnogoženstvo⁶².

Freisen misli da se radi o pravom istodobnom mnogoženstvu, koje je grijeh veći od bludnosti, dok je susljedno mnogoženstvo prema kanonu 4. umjerena bludnost (*fornicatio moderata*)⁶³.

Sv. Bazilije je u nauku i u praksi zastupao pravnu nejednakost supruga i supruge s obzirom na ženidbena prava i ženidbene obveze. Naklonjeniji je prema mužu nego prema ženi.

55 Usp. Isti. Epist. 199, can. 48, MG 32, 731–732.

56 Usp. Isti, Epist. 188, can. 9, st. 677–680.

57 Usp. Isti, Epist. 217, can. 53, st. 795–796. — O ovoj pokori govori već kan. 7 Neocezarejskog sabora (održan u Kapadociji između god. 314. i 325.) tako, što svećeniku zabranjuje sudjelovati na svadbenoj gozbi dvobračnika zbog pokore, koju će dvobračnik od njega za sebe tražiti (Usp. HEFELE–LECLERCQ, *Histoire des Conciles* 1, can. 7, str. 330; Usp. Gracijanov Dekret: c. 8, C. 31, q. 1; — Burchard 2, 133; — Ivo *Decretum* 8, 48; Ivo *Panormia* 6, 67). Sličnu odredbu donosi i Laodicejski sabor (održan u Frigiji između god. 341. i 381.) u prvom kanonu kojim određuje pokoru za dvobračnike (Usp. HEFELE–LECLERCQ, *Histoire des Conciles* 2, can. 1, str. 955–956; Usp. Burch. 9, 24 — Ivo *Decr.* 8, 162).

58 Usp. S. BASILIUS, Epist. 199, can. 50, MG 32, 731–732.

59 Usp. Isti, Epist. 188, can. 4, st. 673–674.

60 Usp. Isti, Epist. 217, can. 80, st. 805.

61 Usp. BALSAMON, In Epist. S. Basilii canonicam 3, MG 138, 789–792.

62 Usp. Comentator, MG 32, 805–806.

63 Usp. FREISEN, *Geschichte des kanonischen Eherechts*, Paderborn 1963, str. 669.

Izvori:

Spisi sv. Bazilija Velikoga:

- Ad martyrem Iulittam homilia, MG 31, 237–262;
- Constitutiones monasticae, MG 31, 1321–1428;
- De ieiunio homiliae duae, MG 31, 163–192;
- De origine hominis, homilia X. et XI. in Hexaameron, ed. Alexis SMETS, S. I. — Michel van ESBROECK, S. I., SCh 160, 1970;
- De renuntiatione saeculi sermo, MG 31, 625–648;
- Epistolae, MG 32, 220–1112;
- In Hexaameron homiliae novem, MG 29, 3–208; ed. Stanislas GIET, SCh 26, 1949;
- In Psalmos homiliae, MG 29, 209–494;
- In sanctum baptismam homilia, MG 31, 423–444;
- Moralia, MG 31, 699–869;
- Regulae fusius tractatae, MG 31, 889–1052;
- Sermo asceticus, MG 31, 869–888.

II. Sveti Grgur Nazijanski

Sv. Grgur Nazijanski rođen je oko 330. godine u Kapadociji. Naobrazbu je stjecao zajedno sa sv. Bazilijem. Zbog natprosječnog poznavanja Svetoga pisma postigao je nadimak Bogoslovca (Theologus). Proslavio se je svojim govorima, stihovima i pismima koji se odlikuju govorničkom ugladenošću i naukom. Umro je oko 390. godine⁶⁴.

1. Pojam i dostojanstvo ženidbe

1.1. Pojam ženidbe. »Ženidba je zakonito spajanje (coniunctio) ljudskih tijela«⁶⁵ i želja za potomstvom i trajnim naslijeđem (successio)⁶⁶.

Bog je, stvarajući čovjeka kao muškarca i ženu, usadio u njihove grudi međusobnu ljubav (amor) i dopustio je uzajamno se grliti, no ipak ne svim načinima i ne za sve osobe, nego je tim željama odredio način ustanovivši ženidbu⁶⁷.

1.2. Bog je ustanovio ženidbu.

Bog je stvorio ženidbu⁶⁸ ne samo kao ustanovu nego i u zbiljskom slučaju on sam čvrsto spaja (conglutinator) zaručnika i zaručnicu u ženidbu⁶⁹. Ženidba je dostojna da Krist bude u njoj nazočan⁷⁰.

64 Usp. J. QUASTEN, *Patrología II*, str. 247–267; A. A., F. CAYRÉ, *Patrologie et Histoire de la Théologie*, Tome premier, livres I et II, Desclée & Cie, Paris, Tournai, Rome, 1953, 473–484.

65 S. GREGORIUS NAZIANZENSUS, *Poemata moralia, Definitiones minus exactae*, r. (edak) 175, MG 37, 957–958.

66 Usp. Isti, *Oratio 37 in Matth. 19*, 1–12, br. 9, MG 36, 293.

67 Usp. Isti, *Poem. mor.*, In laudem virginitatis, rr. 100–114, MG 37, 529–532.

68 Usp. Isti, *Orat. 37*, br. 5, MG 36, 287–288.

69 Usp. Isti, *Orat. 40 In sanctum baptisma*, br. 17, st. 81–382.

70 Usp. Isti, *Epist. 232*, MG 37, 375–376.

1.3. Ženidba se ubraja u dobra⁷¹: ona je dobar plod rasporeda (ordo), kojim se ljudi razlikuju od nijemih životinja⁷². Ljudi svake godine slave rođendane ili imendane ili dane kada su sklopili ženidbu⁷³. Sv. Grgur Nazijanski ponekad je sudjelovao na svadbenoj gozbi svojih prijatelja⁷⁴.

1.4. Prednosti ženidbe.

Ženidba je među ljudima najbolja povezanost dviju osoba⁷⁵. Dobro je čisto se vezati ženidbom⁷⁶; sama ženidba je dobra⁷⁷ i sveta stvar⁷⁸, Božji dar⁷⁹, vrijedna poštovanja⁸⁰, čestita⁸¹ i ljupka⁸². Ženidba je sveza ljubavi⁸³, smrtnim ljudima vrlo korisna⁸⁴, ključ čistoće i ljubavi te nuždan pečat prijateljstva⁸⁵, korijen milih grana i ugodnih plodova, najbolja zaštita umiljatog života⁸⁶, koja ima svoj vlastiti vijenac⁸⁷.

Ne smije se reći da je ženidba sramotna zato što je djevičanstvo časnije od nje⁸⁸, ona nema u sebi ništa prijekorno, dapače i druga ženidba je bolja od djevičanstva koje se ne čuva dobro⁸⁹. Među velika zla ubrajaju se: razdijeljenost (divisio) obitelji, razdor (dissensio) u kućama i rastava ženidaba⁹⁰.

2. Ženidbene svrhe

2.1. Ženidba, stvaranje i rađanje djece.

Ženidba je zakon ljudskog roda i naše krvi koji je donio Sin vječnoga Oca, kada je Adama prije spojio s rebrom — da se čovjek iz čovjeka rodi kao plod, i da po rađanju, premda bijaše smrtnan, ostane u potomku⁹¹.

71 Usp. Isti, Orat. 7 In laudem fratris Caesarii, br. 8, MG 35, 763–764; br. 20, st. 781–782.

72 Usp. Isti, Orat. 32 De moderatione in disputando, br. 9, MG 36, 185–186.

73 Usp. Isti, Orat. 40, br. 1, st. 359–360.

74 Usp. Isti, Epist. 193 Procopio Constant. praefecto, MG 37, 315–318.

75 Usp. Isti, Poem. mor., In laudem virg., r. 123, st. 31–532.

76 Usp. Isti, tamo, De pudicitia, rr. 1–2, st. 643–644.

77 Usp. Isti, Orat. 37, br. 10, MG 36, 293–294.

78 Usp. Isti, Epist. 169, MG 37, 277–280.

79 Usp. Isti, Orat. 18, Funeris in patrem, br. 7, MG 35, 991–994.

80 Usp. Isti, Orat. 37, br. 10, MG 36, 293–294.

81 Usp. Isti, tamo, br. 9, st. 293–294.

82 Usp. Isti, Poem. mor., In laudem virg., r. 229, MG 37, 539–540.

83 Usp. Isti, tamo, r. 246, st. 541–542.

84 Usp. Isti, tamo, r. 234, st. 539–540.

85 Usp. Isti, tamo, rr. 269–270, st. 541–544.

86 Usp. Isti, tamo, rr. 235–236, st. 539–540.

87 Usp. Isti, tamo, Ad Hellenium pro monachis exhortatorium, r. 148, st. 1461–1462.

88 Usp. Isti, Orat. 40, br. 17, MG 36, 381–382.

89 Usp. Isti, Epigrammata, In agapetos, br. 14, MG 38, 9–90.

90 Usp. Isti, Orat. 6 De pace 1, br. 16, MG 35, 743–744.

91 Usp. Isti, Poem. mor., In laudem virg., rr. 224–228, MG 37, 539–540.

Stvaranje potomstva značajka je dobre ženidbe: »Kada ženidba nije ništa drugo nego ženidba, i sjedinjenje (coniunctio), i želja za djecom i potomstvom, tada je ženidba dobra. U svijet uvodi mnoge koji se dopadaju Bogu«⁹². Ženidba je časna (honorificum) i vrijedna poštovanja jer Bogu i životu rađa djevice⁹³.

2.2. Ženidba i požuda.

Ženidba je stega stidljivosti (coercitio pudicitiae)⁹⁴, kočnica neumjerene stvari (materiae immoderatae frenum)⁹⁵ i utoliko se veli da ženidba još robuje tijelu⁹⁶.

3. Ženidba u pravnom području

3.1. Ženidba u građanskom pravnom poretku.

Ljudski zakoni koji su doneseni za ženidbu u nekim su svojim odredbama nepravedni (iniqui); ženu su zauzdali (coercuerunt), dok mužu naprotiv gledaju kroz prste, osobito kad je u pitanju preljub. Ženu koja je poduzela opak pothvat protiv ložnice svojega muža, optužuje se za zločin preljuba i nameće joj se prema zakonu najgorča muka; dok muž koji preljubom prekrši vjernost danu ženi, nije podložan nikakvoj kazni. Taj zakon je nepošten. Muževi su donijeli taj zakon, a Bog nije tako odredio, nego: 'Poštuj svoga oca i svoju majku, da ti dobro bude' (Izl 20, 12). Jedan je Stvoritelj i muža i žene, prah su i jedan i drugi, jedna smrt i jednoga i drugoga, jedno je uskrsnuće i jednoga i drugoga. Nijedan razlog ne opravdava ovu nejednakost. Stidljivost i čistoću koju od drugoga zahtijevaš moraš i sam sa svoje strane obdržavati. Za tijelo koje ima jednaku čast treba odrediti jednak zakon⁹⁷.

3.2. Kršćanska ženidba podložna je zakonima.

Sv. Grgur Nazijanski govori o ženidbenim zakonima⁹⁸. Sv. Pavao donio je zakone za ženidbu, a i za neoženjene i neudate⁹⁹. Ženidba je zakonito tjelesno sjedinjenje muža i žene¹⁰⁰; zakon koji požudnoj težnji nameće stegu, a ta stega koristi samo umjerenima, ne raskalašenima i razbludnima koji obožavaju tijelo¹⁰¹. Ženidba je najstariji Božji i zemaljski zakon¹⁰² ljudskoga roda¹⁰³ koji je donio Krist¹⁰⁴ i zakon ljubavi¹⁰⁵. Ženidba je zakon tijela (lex carnis)¹⁰⁶. Podlagati se že-

92 Usp. Isti, Orat. 37, br. 9, MG 36, 293–294.

93 Usp. Isti, tamo, br. 10, st. 293–294.

94 Usp. Isti, Poem. mor., In laudem virg., rr. 603–605, MG 37, 567–568.

95 Usp. Isti, tamo, rr. 107–111, st. 529–530.

96 Usp. Isti, Epigram., De synisactis, r. 13, MG 38, 89–90.

97 Usp. Isti, Orat. 37, brr. 6–7, MG 36, 289–292.

98 Usp. Isti, Poem. mor., De virtute, r. 896, MG 37, 45–746.

99 Usp. Isti, Orat. 2, br. 54, MG 35, 463–464.

100 Usp. Isti, Poem. mor., Definitiones minus exactae, r. 175, MG 37, 957–958.

101 Usp. Isti, Orat. 37, br. 9, MG 36, 293.

102 Usp. Isti, Poem. mor., In laudem virg., r. 231, MG 37, 539–540.

103 Usp. Isti, tamo, rr. 223–225, st. 539–540; Ad Olympiadem, r. 90, st. 1549–1550.

104 Usp. Isti, tamo, In laudem virg., rr. 237–238, st. 539.

105 Usp. Isti, tamo, rr. 240–242, st. 539–542.

106 Usp. Isti, Orat. 8 In laudem sororis suae Gorgoniae, br. 8, MG 35, 797–798.

nidbenim zakonima znači zakonito se služiti ženidbom¹⁰⁷. »Ženina se mudrost sastoji u tom da se pokorava ženidbenim zakonima.«¹⁰⁸ Supruzi koji se drže ženidbenih zakona izjednačuju se s umjerenima ili suzdržljivima (continentes)¹⁰⁹.

Prema sv. Grguru Nazijanskom sjedinjenje ljudskih tijela pripada ženidbi¹¹⁰. Krist Gospodin rodio se je iz čiste majke Djevice, bez ženidbe, bez oca¹¹¹.

4. Ženidba i viša dobra

4.1. Ženidba i djevičanstvo.

Djevica koja se je odrekla ženidbe i ženskih briga¹¹² svom se dušom posvećuje Bogu¹¹³ i nasljeduje život anđela koji nemaju tijela¹¹⁴. Ovo djevičanstvo zaslužuje pohvalu onda kad se izabire slobodnom voljom i odlukom duha (animi instituto)¹¹⁵.

Između djevičanstva i ženidbe postoji veliki razmak (magnum intervallum)¹¹⁶; ovo dvoje međusobno se razlikuje mjerom darovanja samoga sebe Bogu¹¹⁷. Sv. Grgur Nazijanski često međusobno uspoređuje ova dva puta spasenja, dajući prednost djevičanstvu, potičući na prigrljenje djevičanstva¹¹⁸, a ujedno priznaje pravednu slobodu za sklapanje ženidbe¹¹⁹.

Krist će nagraditi i ženidbu i djevičanstvo. Djevičanstvo će prigrliti svojom desnicom, a ženidbu lijevicom, a i to je najljepši ures¹²⁰: djevičanstvu je dao prednost, a ženidbu je počastio¹²¹. »Djevičanstvo ne bi bilo nešto veliko kad ne bi bilo bolje od neke dobre stvari. Osoba koja je pod jarmom, djelomično je Kristova: ona koja je prigrlila djevičanstvo, potpuno je Kristova«¹²². Ako djevica nije učinila posvećenije darovanje same sebe ili ako ne živi ovo darovanje, ne uživa povlastice djevičanstva: »Sigurno je da je bolji i uzvišeniji bezbračni život od ženidbenog: ali ako se taj djevičanski život posve svjetovno i zemaljski živi, niži je od čiste ženidbe.«¹²³

107 Usp. Isti, Poem. mor., Variorum vitae generum beatitudines, rr. 11–12, MG 37, 781–782.

108 Isti, tamo, Ad Olympiadem, r. 22, st. 1543–1544.

109 Usp. Isti, tamo, De castitate, rr. 7–8, st. 647–648.

110 Usp. Isti, tamo, Definitiones minus exactae, r. 175, st. 957–958.

111 Usp. Isti, tamo, In laudem virg., rr. 199–201, st. 37–538.

112 Usp. Isti, tamo, Praecepta ad virgines, rr. 325–326, st. 603–604.

113 Usp. Isti, Orat. 37, br. 11, MG 36, 295–296; Poem. mor., De virtute, r. 907, MG 37, 745–746.

114 Usp. Isti, tamo, rr. 891–892, st. 743–746.

115 Usp. Isti, Orat. 37, br. 16, MG 36, 301–302.

116 Usp. Isti, Orat. 2, br. 29, MG 35, 437–438.

117 Usp. Isti, Orat. 44, br. 8, MG 36, 615–616.

118 Usp. Isti, Poem. mor., Praecepta ad virg., rr. 469–474, MG 37, 615; De pudicitia, rr. 1–10. 13, st. 643–644.

119 Usp. Isti, tamo, Praecepta ad virg., rr. 478–480, st. 615–616.

120 Usp. Isti, tamo, In laudem virg., rr. 728–732, st. 77–578.

121 Usp. Isti, Orat. 14, br. 3, MG 35, 861–862.

122 Isti, Orat. 37, br. 10, MG 36, 293–296.

123 Isti, Poem. mor., Variorum vitae generum beatitudines, rr. 41–43, MG 37, 783–784. »Melior vita celebs... certe: sed permissa mundo et terrestis, inferior est casto coniugio«.

4.2. Ženidba i nastojanje oko kreposnog života.

Što se tiče ovog pitanja sv. Grgur Nazijanski se poziva na primjere obitelji iz koje potječe.

Svoju sestru Gorgoniju prikazuje kao primjer kreposti. Ona je od dvaju putova, to jest ženidbe i bezbračnosti, izabrala onaj najljepši, izbjegavši nevolje obaju putova i istaknula se je osobito slavom čistoće (*pudicitia*)¹²⁴.

Ženidba njegovih roditelja bila je jednako povezanost kreposti kao i tjelesa. koji kada su druge pobijedili, ipak zbog jednakosti kreposti nijedan nije drugom mogao oteti pobjedu¹²⁵.

Ovim se primjerima dokazuje da je u ženidbi moguće njegovanje vrlina. Sv. Naučitelj poziva sve, da po milosti koju je dobio svatko prinese Bogu sve što god može: jedni čisto djevičanstvo — koje posvema odjeljuje od svijeta, a drugi čistu ženidbu — koja ne razdvaja posvema od Boga¹²⁶. U pjesmi (poema) 'Ad Olympiadem' govori o vrlinama kojima žena mora biti urešena¹²⁷. Supruzi moraju Bogu više dati, nego ženidbi¹²⁸.

4.3. Posvećenju se djevici sklopljena ženidba ubraja u preljub, a to se izvodi iz sličnosti s posvećenom udovicom, čija se naknadna ženidba podlaže kazni¹²⁹.

5. Ženidbene sjene

Sv. Grgur Nazijanski propovjednik je i pjesnik djevičanstva. Često govori o ženidbenom okovu¹³⁰ i jarmu¹³¹. Ženidba je ropstvo i sudište (tribunal), koji nekolicinu ugnjetava (*calcat*), a nju većina ugnjetava i to češće oni gori od njih¹³². Mnoge nevolje nastaju iz slabosti supruga: ako su zločesti, tada ih muči kućni rad i nepomirljiva mržnja. Druge nevolje nadolaze iz stvaranja i rađanja djece i iz smrti koja im uvijek prijeti¹³³.

Sve ovo, po mišljenju sv. Naučitelja, ne kalja ženidbu čudorednom ljagom, no ipak rastresa čovjeka u brizi za vječno spasenje.

6. Ponovljena ženidba

Sv. Grgur Nazijanski odlučno zastupa dopuštenost druge ženidbe, protiv zablude Novata jer je Apostol izričito i jasno odobrio drugu ženidbu. A Novat veli o toj ženidbi: »'Druga ženidba nikako nakon krštenja.' Kojim dokazom to utvrđu-

124 Usp. Isti, Orat. 8, br. 8, MG 35, 797–798.

125 Usp. Isti, Orat. 18, br. 7, MG 35, 993–994.

126 Usp. Isti, Orat. 19, br. 7, MG 35, 1049–1052.

127 Usp. Isti, Poem. mor., Ad Olympiadem, rr. 9–94, MG 37, 1543–1550.

128 Usp. Isti, tamo, De pudicitia, r. 2, st. 643–644.

129 Usp. Isti, tamo, rr. 53–56. 60, st. 647–648.

130 Usp. Isti, tamo, rr. 1–3, st. 643–644; Orat. 40, br. 17, MG 36, 381–382.

131 Usp. Isti, Orat. 37, br. 8, st. 291–292; br. 10, st. 293–296.

132 Usp. Isti, Poem. mor., Nicobuli filii ad patrem, rr. 6–49, MG 37, 1509.

133 Usp. Isti, tamo, In laudem virg., rr. 624–653, st. 69–572; Orat. 7, br. 20, MG 35, 781–782; Orat. 37, br. 9, MG 36, 293–294.

ješ? Ili dokaži da je to tako: ili ako to ne možeš, ne osuđuj. A ako je stvar dvojbena, neka pobijedi čovječnost i lakoća. Zašto da meni bude zakon okrutnost Novata koji nikakvom kaznom ne kažnjava lakomost, ovu drugu vrstu idolopoklonstva, dok skvrnjenje neudate ženske (stuprum) tako žestoko i strogo osuđuje, kao da i sam nije od mesa i krvi?»¹³⁴

Bolja je druga ženidba nego li nemar u čuvanju djevičanstva¹³⁵. Među ugodnosti ovoga života ubrajaju se: zaručništvo, ženidba i druga ženidba, ako se prva razriješi¹³⁶.

Druga ženidba je dopuštenje, dobrotivost, a treća je nepravednost (iniquitas). Tko nadmaši i ovaj broj, čini upravo svinjariju jer taj nema mnogo uzora ovog poroka¹³⁷.

U nauku o ženidbi sv. Grgur Nazijanski je mnogo uznapredovao napadajući i osuđujući pravnu nejednakost muža i žene u ženidbenim stvarima. Ujedno ističe naravno i vrhunaravno dostojanstvo žene i uklanja svaki temelj ovog ograničavanja prava žene. Promatrajući primjere svojih roditelja i svoje rodbine jasnije uočava i shvaća vrednotu ženidbe, a prema drugoj ženidbi zauzima blaže stajalište.

Izvori:

Spisi Sv. Grgura Nazijanskoga:

Carmina, MG 37, 397–1600; MG 38, 11–130;

Epistolae, MG 37, 21–388;

Orationes, MG 35 i 36.

III. Sveti Grgur Nisenski

Sveti Grgur Nisenski, brat svetog Bazilija, među trima ocima Kapadočanima najviše se isticao znanjem i bogoslovskom spekulacijom. Živio je od 335. do 385. godine. O ženidbi govori naročito u svojem spisu 'Djevičanstvo' (De virginitate)¹³⁸.

1. Dostojanstvo ženidbe

1.1. Bog je Začetnik ženidbe.

Bog je čovjeka najprije stvorio na svoju sliku i predvidjevši njegov pad, pridodao mu je iz naravi, koja nema razuma, razlikovanje po spolu i usadio mu je težnju za stvaranjem, što je postavio kao svrhu nužne uporabe¹³⁹. Zbog toga ženidba je

134 Isti, Orat. 39 In sancta Lumina, br. 18–19, st. 57–358.

135 Usp. Isti, Epigram., In agapetos, br. 14, MG 38, 89–90.

136 Usp. Isti, Poem. mor., De exterioris hominis vilitate, rr. 67–69, MG 37, 771–772.

137 Usp. Isti, Orat. 37, br. 8, MG 36, 291–292.

138 Usp. J. QUASTEN, Patrologia II, str. 267–310; A. A., F. CAYRÉ, Patrologie et Histoire de la Théologie, Tome premier, livres I et II, Desclée & Cie, Paris, Tournai, Rome, 1953, 485–497.

139 Usp. S. GREGORIUS NYSSENUS, De hominis officio, gl. 16–17, MG 44, 181–182. 188–189; gl. 22, st. 205–206; Contra Eunomium, ed. (itio) Vernerus JAEGER, Institutum pro studiis classicis Harvardianum, Leiden, 2 (ISCH), 1960, knj. 3, br. 73, str. 29–30.

ustanova naravi¹⁴⁰, koju dovoljno pomno brani zajednička čovjekova narav¹⁴¹, a ženidbu je blagoslovio Bog¹⁴².

1.2. Ženidba se ubraja u dobra i ljudi je u životu veoma cijene¹⁴³. Kada u svojoj mašti sebi predstavljaju sliku sreće, u tu sliku uključuju i dobru ženidbu¹⁴⁴, suprotstavljajući je tuzi i žalosti¹⁴⁵, povezujući je uz veselje i radost¹⁴⁶. Ljudi se brinu za ženidbu i udaju svoje djece¹⁴⁷. Ženidba je dobrobit smrtnoga života¹⁴⁸ i ona se nalazi između dva skrajnja zla, to jest između razuzdanosti (*libidinositas*) i opakog osuđivanja ženidbe¹⁴⁹. Ženidba je vrijedna počasti¹⁵⁰ i poštovanja¹⁵¹ i ustanovljena je samo kao jedna jedina¹⁵².

2. Ženidba u pravnom poretku

Ženidba se ubraja u zakonite stvari¹⁵³ i samo je u njoj zakonito spajanje raznih spolova: »Jedno je jedino zakonito spajanje žene s mužem i muža sa ženom. Što god dakle nije zakonito, posvema je nepravedno i protivi se zakonu; a tko nema vlastito, ima posvema tuđe. Čovjeku je dao Bog samo jednu pomoćnicu, a ženi je dodao jednu glavu. Dakle, ako tko svoje vlastito tijelo, kako se izražava sveti Apostol, posjeduje (Usp. 1 Sol 4, 4), njemu naravni zakon dopušta pravednu uporabu. A ako se tko izvan svojega okrene k drugomu, bit će posvema na tuđem; a svakomu je tuđe sve ono što nije njegovo, kako to izjavljuje onaj tko je gospodar toga što je tuđe.«¹⁵⁴ Razlika između bludnosti i preljuba stoji u tome, što bludnost znači udovoljavanje pohoti koje se vrši bez nepravde prema nekom drugomu, a preljub je zasjeda i nepravda koja se nanosi drugomu¹⁵⁵.

Ženidba je redoviti put kojim se povećava ljudski rod; ona je zakon naravi, kojim ako se obdržava, čovjek zakonito i na čestit način ulazi u ljudsku zajednicu¹⁵⁶.

140 Usp. Isti, *De virginitate*, ed. J. P. CAVARNOS, ISCH 8/1 1952, gl. 8, str. 283–284.

141 Usp. Isti, tamo.

142 Usp. Isti, tamo.

143 Usp. Isti, *De beatitudinibus*, Orat. 7, MG 44, 1281–1282. 1287–1288.

144 Usp. Isti, *De Oratione dominica*, Orat. 1, st. 1127–1128.

145 Usp. Isti, *De beatitud.*, Orat. 3, st. 1223–1224.

146 Usp. Isti, *In Inscriptiones Psalmodum*, ed. Jacobus MC DONOUGH, ISCH 5, 1962, I, gl. 3, str. 30.

147 Usp. Isti, *De Deitate Filii et Spiritus Sancti*, MG 46, 567–568.

148 Usp. Isti, *De vita Moysis*, knj. 2, ed. Herbertus MUSURILLO, ISCH 7/1, 1964, str. 132–133.

149 Usp. Isti, *De Orat. dom.*, Orat. 1, MG 44, 1127–1128.

150 Usp. Isti, *De virg.*, ISCH 8/1, gl. 15, str. 311.

151 Usp. Isti, *In Inscr. Ps.*, ISCH 5, II, str. 116.

152 Usp. Isti, *Epistola canonica*, can. 4, MG 45, 227–228.

153 Usp. Isti, *In diem Luminum*, ed. Ernestus GEBHARDT, ISCH 9/1, 1967, str. 230.

154 Isti, *Epist. canon.*, can. 4, MG 45, 227–228.

155 Usp. Isti, tamo.

156 Usp. Isti, *Adversus Apollinarem*, ed. Fridericus MUELLER, ISCH 3/1, 1958, str. 160; *De infantibus qui praemature abripiuntur*, MG 46, 169–170.

Slavljenje ženidbe ravna se određenim odredbama i propisima, a to se dokazuje primjerom Abrahama, kada je ženio sina Izaka¹⁵⁷.

Krist je rođen od neudate djevice¹⁵⁸, počeo je kao čovjek opstojati bez ženidbe¹⁵⁹.

3. Ženidbene svrhe

3.1. Ženidba u odnosu na stvaranje i rađanje djece. Sama razlika po spolu usmjerena je na stvaranje i rađanje potomstva¹⁶⁰. Ženidba je put kojim čovjek ulazi u svijet stvarnosti¹⁶¹. Stvaranje i rađanje djece poima se kao nerazdvojiva povezanost sa ženidbom¹⁶² i tvori nužnu uporabu spolne težnje¹⁶³. Tko se ženidbom služi po primjeru praoca Izaka, zbog Božjega blagoslova u sjemenu, taj živi umjereno (temperanter)¹⁶⁴.

Čovjek koji je zbog tijela stvoren kao smrtnan, nizom stvaranja i rađanja djece postaje besmrtnan¹⁶⁵.

3.2. Ženidba i požuda.

Ženidba je zakonita i dopuštena uporaba putene naslade¹⁶⁶, a ta se uporaba nalazi u granicama umjerenosti kada služi stvaranju i rađanju djece. Ženidba je način i mjera kojom se požuda zauzdava na nužnu i zakonitu uporabu: »Tko je rob putene naslade, po nužnim uporabama otvara pristup porocima... za zakonito rađanje djece hvata opake i zakonima protivne putene pohote.«¹⁶⁷. Sama putena pohota prima na sebe najrevniju zaštitu ženidbe¹⁶⁸.

3.3. Ženidba i uzajamno pomaganje.

Bog je dao čovjeku samo jednu pomoćnicu i ženi je dodao jednu glavu¹⁶⁹. Od svih stvari koje ljudi traže u ženidbi glavno je to da postignu suživot i najugodnije društvo¹⁷⁰.

157 Usp. Isti, Commentarius in Canticum canticorum, Orat. 4, ed. Hermannus LANGERBECK, ISCH 6, str. 130–131.

158 Usp. Isti, In diem Lum., ISCH 9/1, str. 232; De tridui inter mortem et resurrectionem Domini nostri Iesu Christi spatio, str. 275–276.

159 Usp. Isti, Comment. in Cant., Orat. 13, ISCH 6, str. 387–388.

160 Usp. Isti, De hominis opif., gl. 17, MG 44, 189–192; gl. 22, st. 205–206.

161 Usp. Isti, Comment. in Cant., Orat. 13, ISCH 6, str. 387–388.

162 Usp. Isti, De virg., ISCH 8/1, gl. 3, str. 259–266; gl. 8, str. 282.

163 Usp. Isti, De mortuis, ed. Gunterus HEIL, ISCH 9/1, 1967, str. 58–59.

164 Usp. Isti, De virg., ISCH 8/1, gl. 8, str. 284–285.

165 Usp. Isti, De mortuis, ISCH 9/1, str. 58.

166 Usp. Isti, De vita sancti Gregorii Thaumaturgi, MG 46, 907–910.

167 Isti, De mortuis, ISCH 9/1, str. 59.

168 Usp. Isti, De virg., ISCH 8/1, gl. 8, str. 282.

169 Usp. Isti, Epist. canon., can. 4, MG 45, 227–228.

170 Usp. Isti, De virg., ISCH 8/1, gl. 3, str. 258.

4. Ženidba u odnosu na više vrednote

4.1. Ženidba i djevičanstvo.

Djevičanstvo se ne sastoji samo u tjelesnoj netaknutosti (*integritas*), nego uz to obuhvaća i njegovanje vrlina¹⁷¹. Djevičanstvo je duhovna ženidba, koja obično ne može supostojati s tjelesnom ženidbom¹⁷². Tjelesna netaknutost je pomoćnica i gošća duhovne ženidbe¹⁷³. Očito je da istinsko djevičanstvo uvelike nadilazi tjelesnu ženidbu¹⁷⁴ — ne osuđujući je¹⁷⁵, nego žaleći tu vrstu života kad opazi kolika i kakva joj dobra nedostaju¹⁷⁶.

4.2. Znakovito značenje ženidbe.

Nazivom ženidbe sv. Grgur Nisenski označuje sjedinjenje s Bogom po činima kreposti¹⁷⁷, sjedinjenje Krista s Crkvom¹⁷⁸, povezanost biskupa s mjesnom Crkvom¹⁷⁹, sjedinjenje duše s Bogom¹⁸⁰, sjedinjenje duše s vrlinom¹⁸¹. Ženidbe svetaca u Starom zavjetu koje je nadahnjivao Bog, bijahu pralici (*typus*) i nauk onoga što se ispravno radi po kreposti¹⁸². Lakomost je gorka i opaka ženidba s novcem¹⁸³.

4.3. Ženidba i njegovanje vrlina.

Primjerima praoca Abrahama¹⁸⁴ i svoje majke sv. Grgur Nisenski dokazuje da ženidba nije nikakva smetnja za postignuće velikog stupnja kreposti^{184a}.

5. Ženidbene sjene

Sv. Grgur Nisenski živio je u ženidbi i tako je iz svojeg vlastitog iskustva upoznao njezine teškoće. Između ženidbenog i djevičanskog života gotovo je tolika različnost (*dissimilitudo*) kolika je između zemaljskih i nebeskih stvari¹⁸⁵. Kad bi bilo moguće naučiti prije doživljavanja (*ante periculum rerum*) stvari koje je netko poslije iskusio, ili kad bi kakvim drugim nagađanjem mogao vidjeti stvari koje sada

171 Usp. Isti, tamo, gl. 14, str. 310–311.

172 Usp. Isti, tamo, gl. 20, str. 325.

173 Usp. Isti, tamo, gl. 19, str. 325.

174 Usp. Isti, tamo, gl. 13, str. 305.

175 Usp. Isti, tamo, gl. 8, str. 283–284.

176 Usp. Isti, tamo, gl. 3, str. 257.

177 Usp. Isti, tamo, gl. 19, str. 324.

178 Usp. Isti, Comment. in Cant., Orat. 7, ISCH 6, str. 213–214.

179 Usp. Isti, Orat. funebris in Meletium episcopum, ed. Andreas SPIRA, ISCH 9/1, 1967, str. 447.

180 Usp. Isti, Comment. in Cant., Orat. 1, ISCH 6, str. 15. 22–23; Orat. 9, str. 263–264.

181 Usp. Isti, De vita s. Gregorii Thaum., MG 46, 907–910.

182 Usp. Isti, Comment. in Cant., Orat. 7, ISCH 6, str. 231–232.

183 Usp. Isti, In Ecclesiasten homiliae octo, Orat. 4, ed. Paulus ALEXANDER, ISCH 5, 1962, str. 344.

184 Usp. Isti, De Deitate Filii ..., MG 46, 567–570.

184a Usp. Isti, De vita s. Macrinae, ed. Virginia WOODS CALLAHAN, ISCH 8/1, 1952, str. 371–372.

185 Usp. Isti, De virg., gl. 3, str. 257–258.

u ovom životu doživljava, sigurno bi bio velik broj onih koji bi od ženidbe pribegli djevičanstvu¹⁸⁶.

Sv. Grgur Nisenski nabraja teškoće i boli koje nastaju iz straha od smrti, iz bolova rađanja, od djece kojoj prijete smrt ili iz bojazni od neugodnosti odgoja¹⁸⁷. Čak i naslade, veselja, udobnosti i sve što je ugodno, a što donosi ženidba, završava bolovima, mukama¹⁸⁸. Ženidba je sjeme i početak ispraznih nastojanja¹⁸⁹ iz kojih se lako prelazi u sve zablude, osobito u lakomost, zavist i oholost. Ženidba je ropstvo¹⁹⁰.

U djevičanstvu nema svega toga, ono ne žali zbog gubitka djece, ne tuži se zbog udovištva. Djevica je uvijek sama s besmrtnim zaručnikom, trajno se raduje plodovima bogoljubnosti, a smrt ne donosi razdvajanje, nego još jače spajanje sa zaručnikom za kojim čezne¹⁹¹.

6. Druga ženidba

Sv. Grgur Nisenski ništa izravno ne kaže o dopuštenosti druge ženidbe, a ni ne tvrdi da je zabranjena. O svojoj sestri Makrini pripovijeda kako je preminulom zaručniku ostala vjerna kao suprugu, uzdržavajući se od sklapanja ženidbe¹⁹². Mnoge udovice koje ne mogu podnositi zloću ukućana i izrugivanja slugu, iz nevolje izabiru pogibelj novih zala, koja su već doživjele u prijašnjoj ženidbi, kao da traže kazne za doživljena zla i to od onih koji su im nanosili bol¹⁹³. Očito je da sv. Grgur odvrća od sklapanja druge ženidbe, kad je već tolike neugodnosti iznosio o prvoj.

Izvori:

Spisi Sv. Grgura Nisenskoga:

- Adversus Apollinarem, ed. (idit) Fridericus MUELLER, Institutum pro studiis classicis Harvardianum, Leiden, (ISCH) 3/1, 1958, 119–128;
- Contra Eunomium libri tres, ed. Vernerus JAEGGER, ISCH 2, 1960, 1–295;
- De beatitudinibus orationes octo, MG 44, 1193–1302;
- De Deitate Filii et Spiritus Sancti oratio, MG 46, 553–576;
- De hominis opificio, MG 44, 125–256; ed. Jean LAPLACE, S. I., SCH 6, 1943;
- De infantibus, qui praemature abripiuntur, MG 46, 161–192;
- De mortuis oratio, ed. G. HEIL, ISCH 9/1, 1967, 28–68;
- De oratione dominica homiliae quinque, MG 44, 1120–1193;

186 Usp. Isti, tamo, str. 259.

187 Usp. Isti, tamo, str. 257–266; gl. 13, str. 307.

188 Usp. Isti, tamo.

189 Usp. Isti, tamo, gl. 7, str. 281.

190 Usp. Isti, tamo, gl. 4, str. 266–269.

191 Usp. Isti, tamo, gl. 3, str. 264.

192 Usp. Isti, De vita s. Macrinae, ISCH 8/1, str. 375–376.

193 Usp. Isti, De virg., gl. 3, str. 264.

- De tridui inter mortem, et resurrectionem Domini nostri Iesu Christi spatio, ed. Ernestus GEBHARDT, ISCH 9/1, 1967, 273–306;
 De virginitate, ed. J. P. CAVARNOS, ISCH 8/1, 1952, 215–343; ed. Michel AUBINEAU, Sch 119, 1966;
 De vita Moysis libri duo, ed. Herbertus MUSURILLO, ISCH 7/1, 1964; ed. Jean DANIELOU, S. I., Sch 1 bis 2, 1955;
 De vita S. Gregorii Thaumaturgi, MG 46, 893–958;
 De vita S. Macrinae, ed. Virginia WOODS CALLAHAN, ISCH 8/1, 1952, 370–414;
 In Canticum canticorum commentarius, ed. Hermannus LANGERBECK, ISCH 6, 1960;
 In diem Luminum, ed. E. GEBHARDT, ISCH 9/1, 1967, 221–242;
 In Ecclesiasten homiliae octo, ed. Paulus ALEXANDER, ISCH 5, 1962;
 In Inscriptiones Psalmorum, ed. Iacobus Mc DONOUGH, ISCH 5, 1962;
 Oratio funebris in Meletium episcopum, ed. Andreas SPIRA, ISCH 9/1, 1967, 441–457.

IV. Sveti Epifanije

Sveti Epifanije, rođen u Palestini oko 315., prigrio je monaški život. Odlikovao se je znanjem i svetošću života. Godine 367. izabran je za ciparskog biskupa. U svojim spisima, osobito u djelu 'Panarion', pobijao je zablude i branio crkveni nauk protiv krivovjeraca. Umro je 403. godine¹⁹⁴.

1. Dostojanstvo ženidbe

1.1. Bog je ustanovitelj ženidbe.

Krivovjerci prvih kršćanskih vremena često su osuđivali ženidbu; tvrdili su da ju je ustanovio Demijurg za kojega su držali da je zao. Ako se zbog toga suzdržavaju od ženidbe, morali bi se suzdržavati i od drugih stvari koje je Stvoritelj sazdao, kao npr. od hrane, pića, odjeće¹⁹⁵. Sama narav koju je sazdao Bog pokazuje da je dopušteno povezati se zakonitom ženidbom, jer su dva različita spola usmjerena jedan na drugi¹⁹⁶. Tjelesno združivanje kojim se muž sa ženom sa svom čednošću, ozbiljnošću i razboritošću povezuje ustanovio je Bog¹⁹⁷. Sam Krist Gospodin svjedoči da ženidba potječe od Boga, kada je, pozvan na svadbu da je blagoslovi, htio načiniti prvo čudo u korist ženidbe¹⁹⁸, a i onda kad o njoj govori, kaže: 'Što Bog spaja, čovjek neka ne rastavlja' (Mt 19, 6)¹⁹⁹.

194 Usp. J. QUASTEN, *Patrología II*, str. 213–247; A. A., F. CAYRÉ, *Patrologie et Histoire de la Théologie*, Tome premier, livres I et II, Desclée & Cie, Paris, Tournai, Rome, 1953, 423–428.

195 Usp. S. EPIPHANIUS, *Panarion*, *Haeresis 43 Contra Lucianistas*, gl. 2, brr. 1–2, ed. Karl HOLL, vol. II. GCS 31, 188; *Haer. 48 Contra Phrygastas*, gl. 8, br. 8, str. 230.

196 Usp. Isti, tamo, *Haer. 61 Adversus Apostolicos*, gl. 1, br. 11., str. 381–382.

197 Usp. Isti, tamo, *Haer. 80 Contra Massalianos*, gl. 8, br. 5, GCS 37, 493; *Haer. 59 Contra Catharos*, gl. 6, br. 3, GCS 31, 370.

198 Usp. Isti, tamo, *Haer. 67 Adv. Hieracitas*, gl. 6, brr. 4–8, GCS 37, 138.

199 Usp. Isti, tamo, *Haer. 23 Contra Saturnilianos*, gl. 5, br. 7, GCS 25, 254.

1.2. Ženidba je čestita.

Sv. Epifanije vrlo često ženidbu ukrašuje nazivom čestitosti²⁰⁰ navodeći riječi Svetoga pisma: 'Ženidba neka bude u časti u svijetu, i postelja neokaljana!' (Heb 13, 4)²⁰¹. Premda proroci i svećenici treba da se suzdrže od ženidbe, da se posvete većim službama, ne može se zato reći da je ženidba nečasna i opaka²⁰².

Sveti Biskup počesto se služi dokazivanjem pomoću osobnih, a ne stvarnih dokaza (argumentum ad hominem). Tako na primjer protiv krivovjeraca Apostolika piše: »Ako, dakle, ženidba nema nimalo čestitosti, niti im se ostavlja nikakva nada u životu, neka se oni rađaju bez ženidbe. A ako se rađaju iz ženidbe, zbog nje su nečisti i treba ih prokleti (impuri sunt et exsecrandi). A ako jedini oni nisu ni najmanje nečisti, premda su iz ženidbe došli na ovaj svijet, nije ženidba nečista, jer bez nje ne može nitko unići u ovaj svijet.«²⁰³ Tu se očito misli na sam čin prirodnog spolnog združenja. Ženidbena povezanost suprotstavlja se drugim tjelesnim povezanostima: »Bludnicu (meretrix), koja svojim tijelom trguje, tjeraju na to poticaji bludnosti da se spolno podaje mnogima bez razlike (promiscue) i zabacuje čistoću jedine i zakonite ženidbe.«²⁰⁴

1.3. Hvali se jedna jedina ženidba (monogamia).

Bog preporučuje jednu ženidbu²⁰⁵. Poslije djevičanstva i udovištva svoje vlastito mjesto dobiva čestita ženidba, koja je u velikoj časti, osobito jedna jedina i nikako ponavljana, a koja se trudi oko održavanja zapovijedi²⁰⁶.

2. Ženidba u pravnom djelokrugu

2.1. Ženidba je zakonita ustanova.

Suložnica (concupina) se od supruge razlikuje po tome što nije s mužem u zakonitoj povezanosti²⁰⁷. Sv. Epifanije govori da monah koji je zbog nevjernosti izgubio svoje duhovno zvanje, može sklopiti zakonitu ženidbu. Zavjetovanje monaškog života smeta za sklapanje ženidbe. Stoga onaj koji prezrevši zavjetovanje sklopi ženidbu, doduše griješi i mora činiti pokoru, ali njegova je ženidba zakonita²⁰⁸.

Gnostici djevicama nazivaju one koje se nisu nikada poslužile zakonitom ženidbenom uporabom, ili onim prirodnim činom obavljenim u skladu s naravi,

200 Usp. Isti, tamo, Haer. 21 Adv. Simonianos, gl. 5, br. 8, str. 244; Haer. 39 Contra Sethianos, gl. 7, br. 1, GCS 31, 77; Haer. 59 C. Cath., gl. 6, br. 6, str. 371.

201 Usp. Isti, tamo, Haer. 23 C. Satur., gl. 5, br. 7, GCS 25, 254.

202 Usp. Isti, tamo, Haer. 78 Adv. Antidicomarianitas, gl. 16, brr. 1–2, GCS 37, 466.

203 Usp. Isti, tamo, Haer. 61 Adv. Apost., gl. 2, brr. 3–4, GCS 31, 382.

204 Usp. Isti, tamo, Haer. 79 Adv. Collyridianos, gl. 4 br. 4, GCS 37, 479.

205 Usp. Isti, tamo, Haer. 48 C. Phryg., gl. 9, br. 4, GCS 31, 231.

206 Usp. Isti, tamo, De fide, gl. 21, brr. 5–6, GCS 37, 521–522.

207 Usp. Isti, tamo, gl. 6, br. 2, 501.

208 Usp. Isti, tamo, Haer. 61 Adv. Apost., gl. 7, brr. 3–6, GCS 31, 387–388; gl. 1, br. 11, str. 381–382.

premda se postojano oskrvnjuju bludništvima i sramotama (stupris flagitiisque)²⁰⁹.

2.2. Ženidbeni zakoni.

Ženidba je ustanova kojoj treba zakonska uredba i kojoj su doista, kada se ljudski rod veoma proširio, predani točniji i određeniji zakoni²¹⁰. U prvo vrijeme bilo je nužno da braća sklapaju ženidbu sa svojim sestrama, »čak je i sam Adam, da tako kažem, u ženidbu spojen sa svojom kćerju, koju Bog sazda iz njegova tijela.«²¹¹

Sv. Pavao govoreći u raznim prigodama o ženidbi donosi zakon koji nitko ne smije kršiti, a potekao je od Boga i ljudima je predan na obdržavanje zbog čestitosti²¹².

Sv. Epifanije revno potiče sve da nastoje svoju braću odvratiti od oskrvnjivanja tuđih ženidaba, a i da se u određena vremena uzdrže od ženidbenog općenja sa svojom suprugom²¹³.

2.3. Ženidba i crkvene službe.

Svećenici se radije izabiru iz redova djevica ili ako ne od djevica, sigurno iz redova monaha. Ako se ni u redovima monaha ne pronađu prikladni, svećenici se običavaju izabirati i zaređivati od onih koji se suzdržavaju od općenja sa svojim ženama ili poslije prve ženidbe ostaju udovci. Onaj koji se nalazi u drugoj ženidbi ne prima se za svećeništvo u Crkvi. Za čitača mogu se izabrati iz svih redova, a bude li potrebno, i dvobračnici. Đakonisa mora biti jednog muža žena i suzdržljiva, ili poslije jedne ženidbe udovica, ili trajna djevica²¹⁴.

Sv. Epifanije piše kako u nekim mjestima prezbiteri, đakoni i podđakoni rađaju djecu i kaže da za to nemaju odobrenje kanona, nego to čine zbog ljudskog nemara (ignavia) onih koji ih izabiru za dotične službe. U nekim se određenim vremenima običava odabiranju pristupati nehajno i kao gledajući kroz prste — budući da su potrebe za ovim službenicima velike zbog prevelikog mnoštva naroda, a nije uvijek lako naći bolje službenike koji se pridržavaju kanona²¹⁵.

2.4. Ženidba blažene Djevice Marije.

Sv. Epifanije brani trajno djevičanstvo Majke Krista Gospodina. Sveti Josip, koji je Djevicu uzeo kao starac od više-manje osamdeset godina, i kad je već s prvom ženom imao četvero muške i dvoje ženske djece, naziva se zbog zakona njezinim mužem kako bi pred ljudima zaštitiv božanski porodaj. Marija povezana

209 Usp. Isti, tamo, Haer. 26 Adv. Gnost., gl. 11, br. 10, GCS 25, 290.

210 Usp. Isti, tamo, Haer. 39 C. Seth., gl. 7, brr. 1–2, GCS 31, 77.

211 Isti, tamo, gl. 6, br. 3, str. 76.

212 Usp. Isti, tamo, Haer. 23 C. Saturn., gl. 5, br. 7, GCS 25, 254.

213 Usp. Isti, Ancoratus, gl. 107, br. 1, str. 130.

214 Usp. Isti, Panarion, Haer. 59 C. Cath., gl. 4, brr. 1–7, GCS 31, 367–368; gl. 7, br. 5, str. 372; gl. 11, br. 3, str. 376; Haer. 48 C. Phryg., gl. 9, brr. 4–6; str. 231; De fide, gl. 21, brr. 7–11, GCS 37, 522.

215 Usp. Isti, tamo, Haer. 59 C. Cath., gl. 4, brr. 4–6, GCS 31, 367–368.

s Josipom samo je izgledala kao muževa žena, jer među njima nije bilo nikakva tjelesnog općenja²¹⁶, a čini se da se prema mišljenju svetog Biskupa za pravu ženidbu traži tjelesno združenje.

3. Ženidbene svrhe

3.1. Ženidba u odnosu na stvaranje i rađanje djece.

U govoru svetoga Epifanija stvaranje i rađanje djece toliko je povezano sa ženidbom, kao da izvan nje nema drugoga puta za stvaranje i rađanje.

Gnostici se zgražaju nad stvaranjem i rađanjem djece, i tako se jasno pokazuju kao protivnici Apostola koji određenim osobama nalaže da sklope ženidbu, da rađaju djecu i da se brinu za obitelj (Usp. 1 Tm 5, 14)²¹⁷.

Bog je ustanovio ženidbu za stvaranje i rađanje djece. U ženidbi su živjeli sveci Staroga saveza²¹⁸, a prema Epifaniju i sam sv. Josip, koji bijaše dostojan da Božjemu Sinu na zemlji zamjenjuje oca²¹⁹. A i sama Majka Krista Gospodina rođena je iz ženidbe²²⁰. Bez ženidbe nitko ne može ući u zemaljski život²²¹.

Iz stvaranja i rađanja djece dokazuje se čestitost ženidbe, jer Bog reče: 'Plodite se i množite' (Post 1, 28), a Bog sam će ostvariti uskrsnuće mrtvih²²². To uskrsnuće prihvaćaju i enkratiti koji osuđuju ženidbu. Ne smije se proklinjati ženidba što rađa one kojima treba dati spasenje²²³. U stvaranju i rađanju djece u ženidbi sastoji se časna upotreba vlastite rasplodne moći²²⁴.

3.2. Ženidba i pohota.

Putenu požudu usadio je Bog radi časne i nužne uporabe, to jest za časno stvaranje i rađanje potomstva, i služi za ukras Stvoritelja svijetu²²⁵. No ipak uživanje požude u ženidbi ne smije biti tako neprekidno, da bi sprječavalo supruge da se posvete molitvi (Usp. 1 Kor 7, 5)²²⁶. Krist Gospodin prihvatio je poziv na svadbu, da čistoćom i čestitošću ženidbe obuzda pohotu pomamnih ljudi u svijetu, a ta pohota slična je vodi koja se razlijeva²²⁷. Druga ženidba dopušta se ljudskoj slabosti²²⁸.

216 Usp. Isti, tamo, Haer. 51 Adv. haeresim illam, quae Ioannis Evangelium et Apocalypsim reicit, gl. 10, brr. 7–8, 262; Haer. 78 Adv. Antidic., gl. 7, brr. 2–12, GCS 37, 457–458; gl. 8, str. 458–458.

217 Usp. Isti, tamo, Haer. 26 Adv. Gnost., gl. 14, brr. 2–3, GCS 25, 294.

218 Usp. Isti, tamo, Haer. 63 Adv. Origenianos, gl. 4, br. 3, GCS 31, 402.

219 Usp. Isti, tamo, Haer. 51 Adv. haeresim... reicit, gl. 10, brr. 7–8, str. 262.

220 Usp. Isti, tamo, Haer. 79 Adv. Collyr., gl. 5, br. 5, GCS 37, 480.

221 Usp. Isti, tamo, Haer. 61 Adv. Apost., gl. 2, br. 4, GCS 31, 382.

222 Usp. Isti, tamo, Haer. 47 Adv. Encratitas, gl. 2, br. 2, str. 217.

223 Usp. Isti, tamo, Haer. 46 Contra Tatianos, gl. 3, br. 2, str. 206.

224 Usp. Isti, tamo, Haer. 78 Adv. Antidic., gl. 22, GCS 37, 472.

225 Usp. Isti, tamo, Haer. 45 Contra Severianos, gl. 3, brr. 2–3, GCS 31, 201; Haer. 63 Adv. Origen., gl. 1, br. 5, str. 399.

226 Usp. Isti, tamo, Haer. 78 Adv. Antidic., gl. 22, GCS 37, 472.

227 Usp. Isti, tamo, Haer. 51 Adv. haeresim... reicit, gl. 30, brr. 12, GCS 31, 303.

228 Usp. Isti, tamo, Haer. 48 C. Phryg., gl. 9, brr. 6–10; str. 231–232; Haer. 59 C. Cath., gl. 6, brr. 1–6, str. 370–371.

4. Ženidba i dobra višega reda

4.1. Ženidba je put spasenja.

Sv. Epifanije navodeći putove spasenja — uz djevičanstvo, samotnički život i prihvaćanje udovištva — ubraja i ženidbu²²⁹. Uz bolje putove spasenja često stavlja ženidbu, osobito kada se bori protiv onih koji su prihvaćali suzdržljivost i ujedno osuđivali ženidbu²³⁰.

4.2. Ženidba i zavjetovanje redovničkog života.

Suzdržavanje od zajedništva sa ženom zadaća je koja proizlazi zbog nebeskog kraljevstva²³¹. Zavjetovanje monaškog života uključuje suzdržavanje od sklapanja ženidbe, tvori vlastiti tijek života i ima svoje vlastite zakone životne borbe²³². Istinsko zavjetovanje suzdržljivosti izbjegava također zajedničko stanovanje s osobama drugog spola²³³.

Ženidbi ne pripada tolika čast kolika djevičanstvu. Djevičanstvo treba pretpostaviti ženidbi, samo ako je istinsko, spojeno s čestitošću i krepošću²³⁴ i ako se prihvaća i proživljava bez osuđivanja ženidbe²³⁵. Krist Gospodin počastio je djevičanstvo svojim rođenjem od Djevice, a ženidbu je rasvijetlio svojim prvim čudom u Kani Galilejskoj²³⁶. Tekla, slušajući apostola Pavla, razriješila je ženidbu kada je već bila zaručena za prvaka nekoga grada²³⁷. Zavjetovanoj djevici i posvećenoj udovici sklapanje ženidbe ubraja se u nedjelo²³⁸; ipak, ne čini se da je ta ženidba nevaljana²³⁹.

4.3. Znamenjsko značenje ženidbe.

Sjedinjenje ljudskog duha s Bogom poima se poput ženidbenog sjedinjenja, a odmetništvo od Boga uspoređuje se s preljubom²⁴⁰.

Ženidba je znamen sjedinjenja Krista s Crkvom²⁴¹. Krivovjerja o kojima govori sv. Epifanije, a koja su preuzela neke sastojke iz Kristova nauka, iako se diče kršćanskim imenom, nisu zakonite supruge, nego prilježnice. Krist govori: Jedna je golubica moja, savršena moja (Usp. Pj 6, 7), Crkva²⁴².

229 Usp. Isti, tamo, De fide, gl. 21, brr. 1–7, GCS 37, 521–522.

230 Usp. Isti, tamo, Haer. 48 C. Phryg., gl. 8–9, brr. 5–10; 230–232; Haer. 61 Adv. Apost., gl. 3, br. 1. 5–6, 8, str. 382–383; gl. 4, brr. 3–7, str. 384.

231 Usp. Isti, tamo, Haer. 21 Adv. Simonianos, gl. 5, 7, br. 8, GCS 25, 244.

232 Usp. Isti, tamo, Haer. 61 Adv. Apost., gl. 7, br. 2–4, GCS 31, 387.

233 Usp. Isti, tamo, Haer. 80 Contra Massal., gl. 8, br. 5, GCS 37, 493.

234 Usp. Isti, tamo, Haer. 63 Adv. Origen., gl. 4, br. 1, GCS 31, 401.

235 Usp. Isti, tamo, Haer. 48 C. Phryg., gl. 8, br. 8; str. 230; Haer. 61 Adv. Apost., gl. 4, br. 4., str. 384.

236 Usp. Isti, tamo, Haer. 67 Adv. Hierac., gl. 6, brr. 3–8, GCS 37, 138–139.

237 Usp. Isti, tamo, Haer. 78 Adv. Antidic., gl. 16, br. 7, str. 467.

238 Usp. Isti, tamo, Haer. 61 Adv. Apost., gl. 6, brr. 6, 9, GCS 31, 386–387; Haer. 48 C. Phryg., gl. 9, br. 10; str. 232.

239 Usp. Isti, tamo, Haer. 61 Adv. Apost., gl. 7, brr. 3–6., str. 387–388; gl. 1, br. 11, str. 381–382.

240 Usp. Isti, tamo, Haer. 79 Adv. Collyr., gl. 4, brr. 5–6, GCS 37, 479.

241 Usp. Isti, tamo, Haer. 78 Adv. Antidic., gl. 19, br. 5–6, str. 470; De fide, gl. 2, brr. 1–6, str. 497–498.

242 Usp. Isti, tamo, Haer. 80 Contra Massal., gl. 10, brr. 2–6, str. 495.

5. Druga ženidba

Sv. Epifanije očito zastupa dopuštenost druge ženidbe: »Ako netko tko nije svećenik, nakon ženine smrti, zbog svoje slabooće želi sklopiti drugu ženidbu, to mu pravilo istine nikako ne zabranjuje. A ni udovca nikakvom nužnooću ne obvezujemo da ostane tako, nego savjetujemo, i to ne drukčije nego časnim nalozima i savjetima; a onoga koji to može, snažno potičemo da se suzdrži od nove ženidbe; onoga koji ne može nipošto ne prisiljavamo, niti ga posvema isključujemo iz spasenja. Božanski govor nalaže da podnosimo nemoć slabih. A za one koje su zavjetovale čistoću i iznevjerile se zavjetovanju, kaže da su u osudi. One pak koje se nisu zavjetovale i koje se zbog svoje slabooće udaju, nipošto nisu u osudi. Kad bi bile u kakvoj osudi, ne bi Apostol rekao: 'Neka se udaju i budu kućevne' (Usp. 1 Tm 5, 14)«²⁴³. Kao što je prvu ženu dao Bog mužu, tako je ljudskoj slabooći dopustio drugu, ali samo nakon smrti prve žene. A ženiti se i udavati u Gospodinu isto je što i uzimati muža ili ženu ne skvrnjenjem, ne preljubom, ne povrjeđivanjem ženidaba, nego ostajanjem u pouzdanju i čestitoj ženidbi, prema zapovjedima vjere²⁴⁴.

Nedvojbeno je da je ženi, prema nauku sv. Epifanija, samo nakon smrti muževe slobodno sklopiti drugu ženidbu, jer piše: »Kad onome, komu umre žena, treba druga, ili ako je prigodom nekog oskvrnjenja ili preljuba ili koje druge sramote s njom raskinuo ženidbu, ako takav uzme drugu ženu, ili se žena uda za drugoga, takve ugled Svetoga pisma odrješuje od svake krivnje, ne izbacuje ih iz Crkve ili iz vječnoga života, nego smatra da ih treba podnositi zbog njihove slabooće. No ipak ne može imati tako dvije žene ili dva muža, da ih obje istodobno ima, nego da izgubivši jednu, drugu sebi zakonito pridruži ako želi.«²⁴⁵

Gledajući na ispravak ovoga mjesta, koji je uveo Petavije, a koji je stvorio više pomutnje nego li jasnoće, opravdano treba razumjeti Epifanijeve riječi o preminuloj ženi, od koje se je netko rastavio zbog preljuba²⁴⁶. Osim toga ovaj tekst nalazi se prije drugog teksta u istoj raspravi, u kojem sv. Epifanije govori o drugoj ženidbi nakon muževe smrti²⁴⁷. Napokon, u sljedećem dijelu u kojem završava pobijanje krivovjerja čitamo: »Ako tko nakon ženine smrti — ili nakon muževe smrti — bude htio sebi pridružiti drugoga muža ili drugu ženu, može to učiniti, ali samo nakon smrti svojeg supruga ili svoje supruge.«²⁴⁸

Zaključak

Sveti Epifanije borio se za kršćansko pravovjerje vjeran duhu Predaje i u pitanjima ustanove ženidbe kako naučava redovito crkveno učiteljstvo njegova vreme-

243 Usp. Isti, tamo, Haer. 48 C. Phryg., gl. 9, br. 6–10; GCS 31, 231–232.

244 Usp. Isti, tamo, Haer. 59 C. Cath., gl. 6, br. 1–6, 370–371.

245 Usp. Isti, tamo, gl. 4, br. 8–10, str. 371–372.

246 Usp. Dominicus PALMIERI, *De Matrimonio Christiano*, Romae 1880, str. 155–156; G. JOYCE, *Matrimonio Cristiano*, ed. italica, Alba, 1954, str. 304–305.

247 Usp. S. EPIPHANIUS, *Panarion*, Haer. 59 C. Cath., gl. 6, br. 1–6, 370–371.

248 Usp. Isti, tamo, *De fide*, gl. 21, br. 6, GCS 37, 522.

na. Nije se isticao znanstvenim bogoslovskim umovanjem, nego više kao odlučan svjedok Predaje²⁴⁹.

Izvori:

Spisi Sv. Epifanija:

Ancoratus, ed. Karl HOLL, GCS 25 (1915), 1–149.

Panarion, ed. Karl HOLL, vol. I. (Haereses 1–33) GCS 25 (1915), 153–464; vol. II. (Haereses 34–64) GCS 31 (1922); vol. III. (Haereses 65–80) GCS 37 (1933).

*A MORAL AND LEGAL EVALUATION OF MARRIAGE IN THE
WORKS OF THE SAINT CAPPADOCIAN FATHERS AND SAINT
EPIPHANIUS*

Stanislav KOS

Summary

The greatest works of the Cappadocians were produced in the fourth century. Saint Basil the Great treated, both in his teachings and in praxis, matters of legal inequality between husband and wife with regard to marital rights and duties. Saint Gregory Nazianzen accentuated the natural and supernatural dignity of women. Saint Gregory of Nyssa acquired knowledge of marital hardship from personal experience, but testified that marriage is no obstacle in attaining virtue of the highest degree. Saint Epiphanius lived and worked in the same period: he stood up for the dignity of marriage, thus opposing gnostics and encratites in their condemnation of marriage.

249 Usp. A. A., F. CAYRÉ, *Patrologie I*, 427–428.